

KUNGL. BIBLIOTEKET

Sveriges nationalbibliotek
The Royal Library, National Library of Sweden

RIKSbibliotekarien

The National Librarian

DATUM/DATE

YTTRANDE

1999-01-03

BETECKNING/REF.

Dnr 02-415-98

Till
Utbildningsdepartementet
103 33 STOCKHOLM

Betänkandet (SOU 1998:111) E-plikt: Att säkra det elektroniska kulturarvet (Ert dnr U98/3366/F)

Sammanfattning

Kungl biblioteket, KB, välkomnar ovan rubricerade betänkande, som skapar en politisk och legal grund för att, som ett fullföljande av pliktexemplarsystemet, möjliggöra insamling och tillhandahållande av elektronisk information tillgänglig över datanät.

KB instämmer i mångt och mycket i vad som sägs om insamling av sådan information, även om vi efterlyser klarare regler för hur såväl insamling som tillhandahållande skall effektueras.

Vad gäller tillhandahållandefrågan har vi en avvikande uppfattning.

Pliktexemplar av svenska skrifter har samlats in och bevarats sedan 1661. I föregående pliktleveransutrednings betänkande Pliktleverans (SOU 1992:92) redovisades syftet med denna verksamhet: för det första att i demokratisk anda tillfredsställa enskildas och myndigheters behov av information och insyn, för det andra att bevara det s.k. kulturarvet.

I föreliggande betänkande gör utredaren bedömningen att den insamlade s.k. online-informationen, med hänsyn till bestämmelserna i lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, URL, respektive den vid betänkandets avgivande ännu ej gällande personuppgiftslagen (PuL), endast kommer att kunna tillhandahållas för forskningsändamål. Utredaren har inte föreslagit några ändringar av dessa bestämmelser.

Därmed skulle tillhandahållandet av insamlad online-information få ske med betydligt större restriktivitet än tillhandahållandet av all övrig information som insamlas med stöd av gällande lag (1993:1392) om

information som insamlas med stöd av gällande lag (1993:1392) om pliktexemplar av dokument, PL. KB finner att detta strider mot såväl det ovan angivna syftet med pliktleveranssystemet som mot PL 1 §, där det anges att "Pliktexemplar skall bevaras och tillhandahållas för forskning och studier ...".

Kapitel 10, Allmänna utgångspunkter

KB instämmer i utredarens konstaterande att de mål och syften för pliktleverans som anförts av tidigare utredningar (se ovan) fortfarande kan anses giltiga och att det därför är "motiverat med ett systematiskt insamlande och bevarande av dagens utbud av online-information."

Kapitel 11, Vilken elektronisk information bör samlas in och bevaras?

KB instämmer i utredarens förslag att insamling bör ske av den online-information som är tillgänglig i landet och som i enlighet med PL 4 § "rör svenska förhållanden".

Vi vill emellertid passa på tillfället att framhålla att PL:s formulering "rör svenska förhållanden", eftersom den egentligen innefattar mycket mer än den synes göra, lätt leder till missförstånd bland de leverantörer och bibliotekarier som förutsätts vara lagens tillämpare. Vi skulle gärna se att detta uttryck ersätts med en mera adekvat och lättförståelig formulering.

Den prioritetsordning som föreslås vid insamlingen av materialet rymmer många komplikationer. Högsta prioritet får i betänkandet material som "är avsett att spridas i en större krets."

Däremot nämner utredaren "lokal föreningsinformation" som exempel på information med lägre prioritet som endast bör samlas in fyra gånger om året. Det skulle i så fall innebära en nedprioritering av material som i pappersform insamlas i sin helhet. Vi ställer oss mycket tveksamma till detta.

En annan komplikation vad avser urval och prioritering rör åtskillnaden mellan å ena sidan högprioriterad "professionell information", som föreslås insamlad kontinuerligt och sin helhet, och å andra sidan information i databasform, som föreslås insamlad genom särskild rekvisition en gång om året. Här verkar det föreligga uppenbar risk för att professionell information publicerad i databasform kan gå förlorad.

Överhuvudtaget är utredaren, enligt vår mening, alltför otydlig i sina resonemang kring databasinformation. Enligt KB:s uppfattning bör

vissa professionellt publicerade databaser kunna väljas ut för kontinuerlig insamling, med robotteknik eller annan lämplig metod.

Vad gäller rekommendationen att "fler datorprogram och datorspel bör samlas in än vad som är fallet idag" verkar det egentligen vara datorspel som avses och inte datorprogram utöver de som redan innefattas i PL 32 §. Betänkandets formuleringar är i detta avseende missledande.

Utredaren skriver att de insamlade institutionerna "måste sträva efter att ta fram enkla och väl definierade kriterier för vad som skall samlas in i urval respektive fullständighet." Vi vill varna för att detta, utifrån givna anvisningar, kan visa sig mycket problematiskt.

Kapitel 12, Metoder för insamlande

KB instämmer på det hela taget i utredarens förslag att robotteknik bör användas för insamling av allmänt tillgänglig online-information samt att ett urval online-databaser bör insamlas efter rekvisition.

Som ovan konstaterats kan det dock bli problematiskt att på anmodan fullständigt samla in den högprioriterade, professionella information som publiceras i databasform, vilken, enligt vår uppfattning, bör insamlas på kontinuerlig basis .

Kapitel 13, Ändringar i pliktexemplarslagen

Utredaren anger vilka ändringar som enligt hans mening behöver göras för att online-information med hjälp av robotteknik skall kunna samlas in av KB och Arkivet för ljud och bild (ALB), för att databaser i digital form skall kunna rekvireras i två exemplar, samt för att krav skall kunna ställas på leverans av åtta exemplar av sådana elektroniska dokument som lagrar annat än text eller fast bild.

Enligt utredaren skall uppenbarligen KB:s och ALB:s insamling och tillhandahållande av online-information ske utan att de närmare villkoren för detta regleras i vare sig lag eller förordning om pliktexemplar. Undantag görs i fråga om rekvisition av databaser och utlämnande av lösenord. KB ställer sig utomordentligt frågande till detta. Hur har utredaren tänkt sig att formuleringen av uppdraget skall ske?

KB:s invändningar i övrigt rör utredarens krav på utlämnande av lösenord för åtkomst till online-information.

Enligt vår mening bör lagstiftningen skrivas så teknikberoende som möjligt. I annat fall kan syftet kringgå av motspänstiga

leveransskyldiga. Dessutom kan ny teknik snabbt komma att göra lagen föråldrad.

Förslaget till ändring av 33 a § lagen (1993:1392) om pliktexemplar av dokument har följande lydelse.

”Utlämnande av lösenord

33 a §

Om tillgång till lösenord eller liknande utgör förutsättning för tillgång till elektronisk information som görs tillgänglig för allmänheten här i landet över datanät och som rör svenska förhållanden, skall lösenordet på anmodan av den myndighet som regeringen bestämmer lämnas ut av den som upprättat lösenordet eller som tillhandahåller den tjänst för elektronisk förmedling av meddelanden där informationen finns.”

Lösenord är en specifik teknik för att begränsa åtkomst. Enligt KB:s mening är det tveksamt om t. ex. filtrering på IP-nummer, som är en annan vanlig teknik för att hindra åtkomst, omfattas av formuleringen "lösenord eller liknande". Det borde vara bättre att använda ett teknikneutralt uttryck, exempelvis åtkomstbegränsning eller åtkomstbegränsande teknik. Sådana uttryck täcker olika aktuella metoder, som t ex lösenord, proxyteknik, IP-filtrering och även framtida teknik.

KB:s förslag lyder:

Åtkomstbegränsning

33 a §

Om tillgång till den elektroniska information som görs tillgänglig för allmänheten här i landet och rör svenska förhållanden begränsas på teknisk väg, skall den myndighet som regeringen bestämmer på anmodan få tillgång till den elektroniska informationen av den som begränsat åtkomsten.

34 §

... denna lag eller att på anmodan häva åtkomstbegränsning kan av den myndighet ...

Även förslaget till ändring av förordningen (1993:1439) om pliktexemplar av dokument berörs. KB:s förslag lyder:

8 §

Föreläggande att vid vite fullgöra skyldighet att lämna pliktexemplar eller att häva åtkomstbegränsning till elektronisk information meddelas av Arkivet för ljud och bild i fråga om dokument som skall till arkivet och av Kungl. biblioteket i fråga om övriga dokument.

Den föreslagna paragrafen 10 a borde vid en sådan skrivning kunna utgå.

Kapitel 14, Möjligheterna att samla in och bevara datorbaserat material med hänsyn till upphovsrättslagen och personuppgiftslagen

Utredaren föreslår, för att göra det möjligt för KB, ALB och Lunds universitetsbibliotek att insamla och bevara online-information, att URL 16 § kompletteras med en bestämmelse, 16 a §, som ger dessa institutioner rätt att mångfaldiga verk som är tillgängliga i elektronisk form över datanät, inkl. datorprogram. Han konstaterar vidare att PuL inte lägger hinder i vägen för sådant mångfaldigande.

KB anser att utredarens förslag till ändring måste specificeras till att med hänvisning till PL 4 § avse verk som "rör svenska förhållanden" (se dock KB:s synpunkter på formuleringen "rör svenska förhållanden" under kap 11). I övrigt frågar vi oss om det verkligen är utredarens mening att, som nu föreslås, alla de arkiv och bibliotek som redan tidigare anges i URL 16 § tredje och fjärde styckena, skall kunna mångfaldiga datorprogram publicerade på Internet. Detta verkar inkonsekvent, eftersom utredaren tidigare, som motiv för att lägga till 16 a §, uppgett att det mångfaldigande som avses i 16 § bara innefattar material i bibliotekens egna samlingar.

Annars instämmer KB i förslaget till ändring av URL, liksom i konstaterandet angående PuL.

Kapitel 15, Möjligheterna att tillhandahålla materialet med hänsyn till upphovsrättslagen och personuppgiftslagen

Utredaren anser att det insamlade materialet med hänsyn till gällande URL och kommande PuL endast kan tillhandahållas för forskningsändamål, och utredaren har i kapitel 14 definierat forskning som vetenskaplig forskning "vid etablerade institutioner".

Utredaren menar att URL ger visst utrymme för en generösare tolkning, medan PuL är relativt entydig.

KB ser inte anledning att ifrågasätta utredarens bedömning i sig. Däremot konstaterar vi att en inskränkning av tillhandahållandet till forskningsändamål utgör en uppenbar inkonsekvens i förhållande till vad som gäller för insamlat material av annat slag än online-information. Det strider mot de syften som tidigare formulerats för pliktexemplarssystemet, och det står också uttryckligen i konflikt med PL 1 §, som tydligt stadgar att: "Pliktexemplar skall bevaras och tillhandahållas för forskning *och studier* enligt föreskrifter som

meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.”

Vårt förslag är att den insamlade online-informationen görs tillgänglig för *forskning och studier* genom tillhandahållande på platsen av KB, ALB och Lunds universitetsbibliotek, samt de övriga pliktexemplarsbiblioteken, nämligen universitetsbiblioteken i Göteborg, Linköping, Stockholm, Umeå och Uppsala. Därutöver bör registrerade forskare kunna få tillgång till informationen även på distans.

Om detta anses strida mot den reglering som görs i URL och/eller PuL borde det ha ankommit på utredaren att föreslå ändringar i dessa lagar för att möjliggöra ett sådant tillhandahållande.

KB betraktar utredarens förslag om inskränkning av tillhandahållandet till att enbart avse forskningsändamål som ett allvarligt angrepp på pliktleveranssystemets demokratiska funktion.

Kapitel 16, Organisation

Med reservation för vad som ovan sagts om tillhandahållande har KB inget att invända mot utredarens förslag.

Kapitel 17, Bevarandefrågor

KB har inget att invända mot utredarens förslag.

Kapitel 18, Framtida utveckling

KB har inget att invända mot utredarens förslag.

Kapitel 19, Kostnader och finansiering

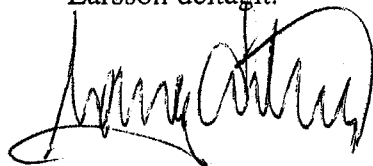
KB anser att kostnaderna för det föreslagna insamlingsarbetet är underskattade för KB:s del. Vår bedömning grundar sig på följande.

1. Det har antagits att arbetet kan uppdelas i en utvecklingsfas och en driftfas. Någon sådan uppdelning kan enligt vår uppfattning inte göras. P.g.a. den snabba utvecklingen på detta område kommer det att krävas ett kontinuerligt utvecklingsarbete. Vi bedömer att det kommer att krävas en permanent stab av tre personer för att sköta teknikbevakning, utveckling, drift och underhåll.

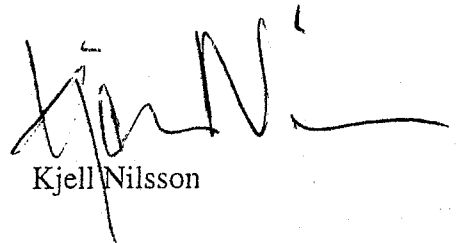
2. I utredningen är inte avskrivning av investeringar och tillhörande ränta medtagna. Detta måste tas med i kalkylen eftersom utrustningen ständigt kommer att behöva förnyas.
3. Driftbudget (förutom löner) tillkommer.
4. Kostnader för service och underhållsavtal tillkommer också.
5. Om KB dessutom skall samla in databaser tillkommer ytterligare kostnader. Kostnader för detta har inte behandlats i utredningen.

Preliminärt budgetförslag bifogas (*bilaga 1*).

Beslut i detta ärende har fattats av riksbibliotekarien Tomas Lidman efter föredragning av biblioteksrådet Kjell Nilsson. I den slutliga handläggningen har också verksamhetsjuristen Susanna Broms, avdelningsdirektören Johan Mannerheim, biblioteksrådet Mayre Lehtilä-Olsson, samt förste bibliotekarierna Birgitta Fogelvik och Boel Larsson deltagit.

Tomas Lidman

Kjell Nilsson

Bilaga 1

Budgetförslag för insamling av online-information till Kungl biblioteket

Beräkningen nedan avser kostnader *per år*.

Drift

3 årslöner 28.000 kr; $3 \times 28.000 \times 12 \times 1.45 = 1.462.000$ kr.

Underhållsavtal på existerande och föreslagen hårdvara; de existerande serviceavtalen kostar f.n. 50.000 kr/år. Kostnaderna för de föreslagna investeringarna har beräknats som 12% på investeringskostnaderna. Detta ger en årskostnad på 809.000 kr för serviceavtalen.

Övrig driftsbudget: 406.000 kr.

Total driftsbudget per år: 2.677.000 kr

Investeringar och avskrivningar

Här har vi gjort en del smärre modifieringar av de föreslagna investeringarna. Vi anser att servermaskinerna för stickprovsroboten och insamlingsroboten inte behöver så mycket diskkapacitet som föreslagits. Därför kan denna post reduceras. Däremot förordar vi ett dyrare alternativ för bandroboten som är mer anpassat för våra behov och dessutom blir billigare när man måste bygga ut den.

Med dessa ändringar blir kostnaderna som följer:

Servrar för insamling: 2 st á 1.200.000 kr.

Maskin för utveckling m.m.: 550.000 kr

Arkivmaskin: 1.800.000 kr

Bandrobot: 1.400.000 kr

Programvara: 300.000 kr

Band: 490 st á 600kr = 294.000 kr

Totalt investeringar: 6.744.000 kr (varav datorer 4.750.000 kr).

Datorerna avskrivs på 3 år, dvs 1.583.000 kr per år.

Ränta på datorerna: (räntesats = 5%) x (medel över 3 år = 2/3) x (total kostnad för datorer = 4 750 000) = 158.000 kr

Bandrobot mm avskrivs på 5 år: $(1.400.000 + 300.000 + 294.000)/5 = 399.000$ kr.

Räntekostaden beräknas på samma sätt som ovan och blir 60.000 kr.

Insamling av databaser

Om Kungl. biblioteket ska samla in databaser tillkommer ytterligare kostnader som är svåra att beräkna då ingen erfarenhet finns av den typen av arbete. Den dominerande kostnaden är antagligen lönekostnad för utvecklingsarbete. Vi uppskattar att det behövs en halv tjänst, vilket blir 247.000 kr/år. Tillsammans med en mindre summa för programvaror beräknar vi årskostnaden till 260.000 kr.

Totalbudget per år

Alternativ 1: ingen insamling av databaser

Drift	2.677.000 kr
Avskrivningar på investeringar	1.982.000 kr
Ränta på investeringslån	218.000 kr
Totalt	4.877.000 kr

Alternativ 2: med kostnader för insamling av databaser

Alternativ 1	4.877.000 kr
Databasinsamling	260.000 kr
Totalt	5.143.000 kr